

De kaart van Brugge

Marcus Gerards

Dé kaart van Brugge is ongetwijfeld de kaart die Marcus Gerards in 1562 maakte in opdracht van het stadsbestuur. (1) Het is propaganda voor Brugge aan zee. Aan de linkerkant zie je de zee, Sluis en Damme! In oktober 1134 brak een stormvloed door de duinen en spoelde een diepe geul uit tot ver in het land. De ramp werd een zegen voor Brugge. Zeeschepen konden het land invaren. Er werden havens gebouwd in Sluis en Damme. Brugge groef een kanaal naar Damme en zo konden scheepsladingen tot in de binnenstad gebracht worden.

De globale vorm van de stad wordt bepaald door de dubbele walgracht die in 1297 – 1300 aangelegd werd. Het water kwam langs de Boterbeek vanuit het Zuiden Brugge binnen en liep langs het Minnewater en de reien naar de Dampoort en de vaart. Het water werd door de sluizen op deze twee locaties op peil gehouden.

De vestingen blijven tot vandaag bewaard. Ze werden wel door burgemeester graaf Amédée Visart de Bocarmé (1835-1924) als een groene gordel rond de stad aangelegd. Die gordel werd alleen doorbroken door ... een nieuwe

verbinding met de zee. Van 1895 tot 1905 groef men het Boudewijnkanaal en in 1907 werd de nieuwe haven van Zeebrugge ingehuldigd. Brugge ligt weer aan zee. (2)

Op de kaart van Gerards werden merkwaardige gebouwen zoals de stadspoorten, het belfort en de kerken fijn getekend in vogelperspectief en gekleurd. Het plan werd daardoor levendiger. De kaart bestond uit 10 koperplaten met een gezamenlijke oppervlakte van 100 x 185 cm.

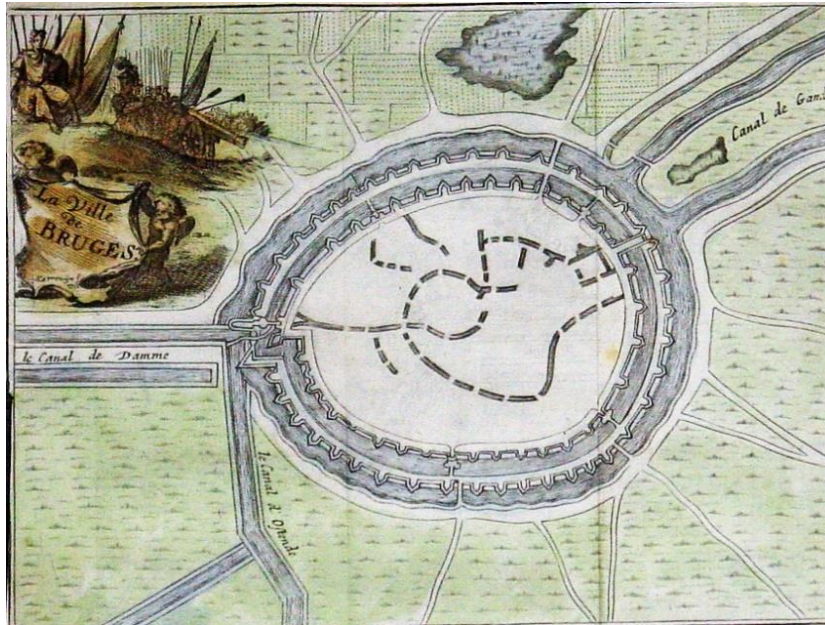
In 1909 maakte *Auguste Ancot* er een lithografische kaart van. In 2022 gaf *die Keure* een digitale kaart uit.

Met de kaart van Marcus Gerards loop je zelfs vandaag niet verloren. Tijdens de 18de en 19de eeuw was Brugge arm en er werd dus weinig gebouwd.

De omwalling op de kaart van Gerards is de tweede omwalling. Op 2 maart 1127 werd graaf Karel de Goede vermoord. De Bruggelingen voelden zich bedreigd en maakten in 1127-1128 een eerste versterking langs de reien (Dijver, Groenerei, Verwerwersdijk, Augustijnenrei). Er blijft nog één toren bewaard die men kan zien vanuit de Pottenmakersstraat.

Sommige kaarten van Brugge tonen alleen de reien en op die kaarten kan men in zijn verbeelding de eerste omwalling duidelijk zien. Zo bij voorbeeld de kaart van Jacob Harrewijn uit 1709.

Jacob van Deventer

De tweede belangrijke stadskaat van Brugge (die misschien zelfs de eerste plaats verdient) is die van Jacob van Deventer (3). Ze dateert uit dezelfde tijd (1558) als de kaart van Marcus Gerards. Van Deventer woonde in Mechelen toen hij van Philips II de opdracht kreeg plattegronden te tekenen van de steden van Groningen tot Noord-Frankrijk. Hij deed dat werk zelf en alleen. Hij stapte alle straten en wegen af. Hij had al prachtige gewestkaarten gemaakt waarbij hij gebruik maakte van driehoeksmeting zoals hij geleerd had te Leuven bij Gemma Frisius (1508-1555).

Zijn kaarten werden alleen als tekeningen bewaard. Men spreekt over *minuten* of de eerste oorspronkelijke tekeningen, *netkaarten* en *bijkaarten*. De Koninklijke Bibliotheek van België bewaart 74 minuutkaarten en de Biblioteca Nacional Espana de netkaarten. Hij bracht 226 steden in kaart. Ze zijn ook bijzonder omdat ze de naaste omgeving van de stad nauwkeurig weergeven.

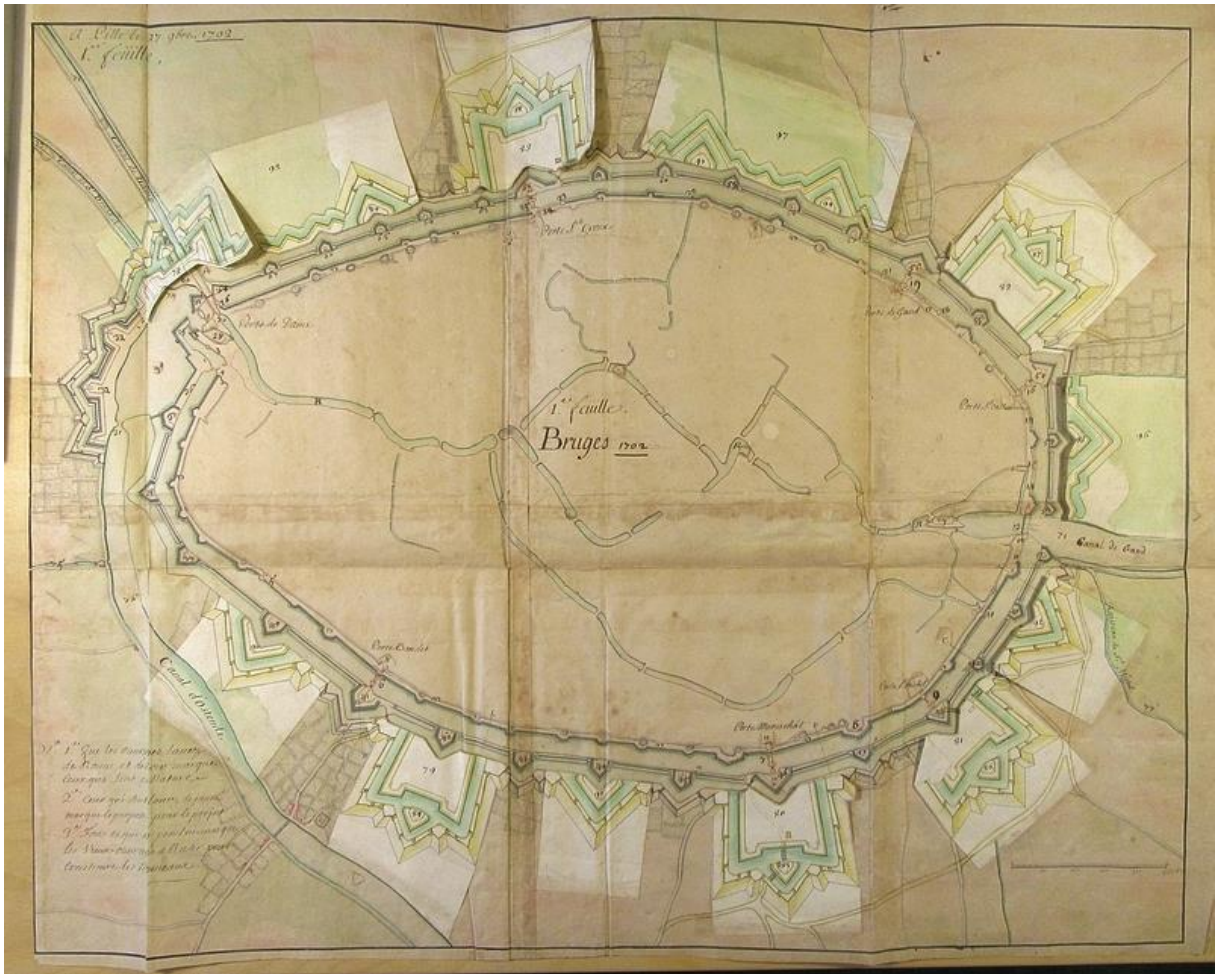
De vorm van de stad Brugge wijkt af van de nogal gestileerde weergave door Gerard. De oriëntatie is precies aangeduid. Het Noorden ligt boven.

Pas in 1895 verscheen *Atlas des villes de La Belgique au XVIe siècle: cent plans du géographe Jacques de Deventer, exécutés sur les ordres de Charles-Quint et de Philippe II / reproduits en Facsimile chromographique par l'Institut National de Géographie à Bruxelles; ouvrage publié par Ch. Ruelens.* (CB 2007/409)

Op de kaarten van de Deventer staan er vaak opvallende puntjes op de wegen. Kees Molders heeft de zaak onderzocht en hij concludeert dat de stippen geen maat voorstellen. “Ze vormen slechts tracéaanduidingen.” (4)

Stadskaarten werden een succes in de zeventiende eeuw. Getuige in de Cultuurbibliotheek (2013/1364): *Toonneel der steden van de Vereenighde Nederlanden, met hare beschrijvingen* in 1652 door Joan Blaeu uitgegeven in Amsterdam. En, er is natuurlijk het monumentale *Civitates orbis terrarum* in zes delen van Georg Braun en Frans Hogenberg uitgegeven tussen 1572 en 1617. (CB 22/949, 2022/944, 2022/945)

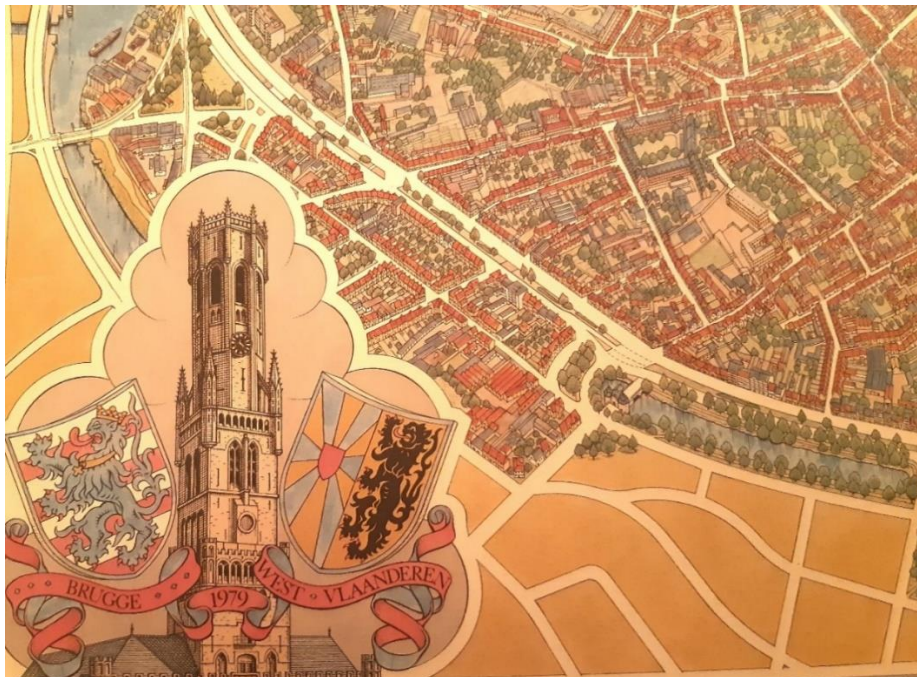
Vauban

Brugge in 1979

De traditie om stadsplannen te tekenen met gebouwen in vogelperspectief is duidelijk nog niet dood. Getuige: dit plan (75 x 50 cm.) van 1979. Het Nieuwsblad en NV Horemans geven sedert 1979 straatplannen uit van diverse steden. In 1996 werd het productieproces gedigitaliseerd en begon een nieuwe periode voor het ontwerpen van stadsplannen

In het centrum: de Gentpoort.

De Ezelpoort en het Stil Ende. Links boven begint de Zwaikom met de verbinding naar Zeebrugge.

Misschien denk je: het zijn maar wat huizenkotjes? Midden in dit fragment zie je het klooster van de Ongeschoeide Karmelieten (de Diskalsen, zeggen de Bruggelingen). Je ziet de kerk, het pand en de kloostertuin.

Brugge in de Cultuurbibliotheek

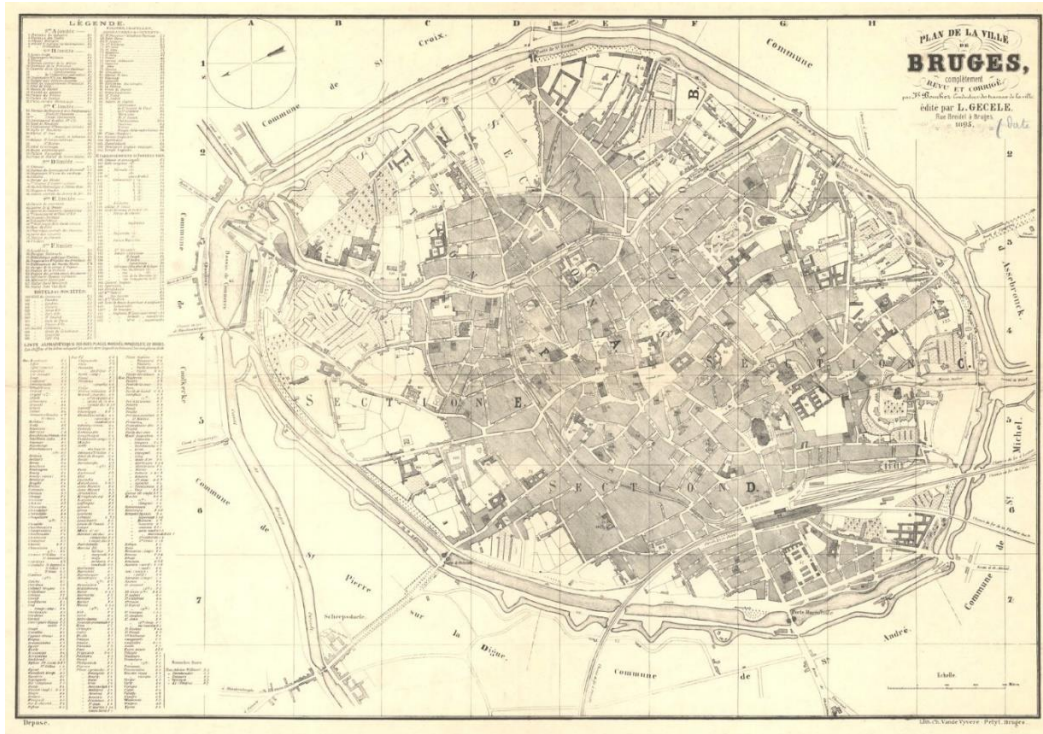
Wanneer men op de webstek zoekt onder de trefwoorden Brugge + cartografie, dan krijgt men 112 titels. Nogal wat kaarten behoren tot de collectie Bossu. (5)

De meeste kaarten zijn schatplichtig aan Marcus Gerards. Dat geldt ook voor Sanderus en Guicciardini.

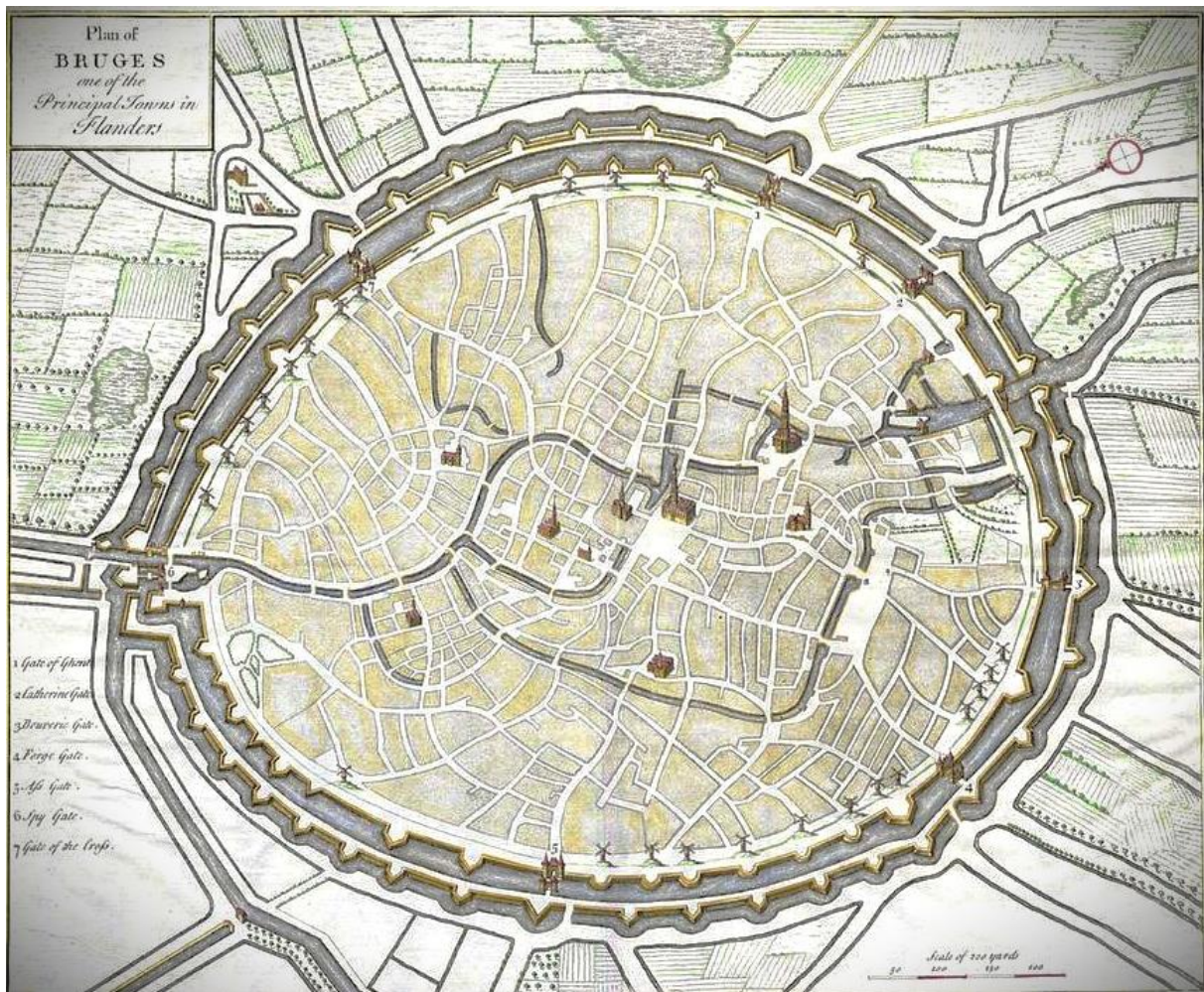

Sanderus

Een onmisbaar boek over het onderwerp is natuurlijk Brugge, historische stedenatlas van België uit 1991 (CB 2001/1658).

Een litho van Van de Vyvere-Petit door Bouchez getekend en uitgegeven door L. Gecele. (CB2013/2506)

Tindal 1699

- PK5L5 (Ex. 2021/7198) : *Bruges : Plan of port and town*, Londen, Inter-service topographical department, 1943.
- K 8b (Ex. 2013/2505) : Reynier Blokhuisen, *Bruggae*, 1720.
- K 8b (Ex. 2013/2507) : Gustaaf Langenakens, *Brugge omstreeks 1400*, 1943.
- DE09b doos B (Ex. 2018/398) : *Brugge stratenkaart*, uitgave Gidsenbond Brugge, [20ste eeuw].
- PK3L2 (Ex. 2011/3997) : [Nagetekende kaart van 1615 uit het Gentse stadsarchief]
- K 8b (Ex. 2013/2508) : *Plan der stad Brugge*, Brugge, Geuens-Willaert, [20ste eeuw].
- K 8b (Ex. 2013/2509) : *Ville de Bruges*, Gent, Declercq, [20ste eeuw].
- K1/102 (Ex. 2007/200) : *Plan de la ville de Bruges*.
- K1/103 (Ex. 2007/198) : *Bruges à 7. Lieües de Gand*, Parijs, Le Rouge, 1746.

- K1/97 (Ex. 2007/191) : *Plan de la ville de Bruges*, ca. 1760.

Noten

1. Marcus Gerards (Brugge ca 1521 – Londen? ca 1590). In de Cultuurbibliotheek 2018/312: Schouteet, Albert, *Marcus Gerard. Zestiende-eeuwse schilder en graveur*, Brugge, 1985.
2. Van Damme, Pierre, De haven van Brugge uitgave 1942 en 1946. CB 2004/3097.
3. Zie *Jacob van Deventer in de Cultuurbibliotheek* in de publicaties op de webstek.
4. *De stippen van Jacob van Deventer* artikel in Caert-Thresoor 2020 nr. 2 (CB 13/2715).
5. De 81 titels over Brugge kan men vinden door op de webstek in te voeren: collectie: Bossu + trefwoord: Brugge.